

Lapsiasiavaltuutetun lausunto vanhusasiavaltuutetun viran perustamisen valmistelua varten

Viite: Oikeusministeriön kutsu 29.4.2020 pidettävään kuulemistilaisuuteen

Taustaa

Oikeusministeriö on käynnistänyt vanhusasiavaltuutetun viran perustamisen valmistelun. Työ perustuu pääministeri Sanna Marinin hallituksen ohjelmaan, jonka mukaan Suomeen perustetaan vanhusasiavaltuutetun virka.

Lapsiasiavaltuutetun lausunto

Valtuutetun mandaatti ja legitimizeetti

Lapsiasiavaltuutettu kiittää tilaisuudesta lausua vanhusasiavaltuutetun viran perustamiseen liittyvistä näkökohdista. Valtuutetun viran perustamista voidaan pitää perusteltuna ratkaisuna vanhusväestön asemaan liittyvien epäkohtien huomioimiseksi, ja valtuutetun tehtäväkenttä on siten ajankohtainen ja tärkeä. Valtuutetun viran perustamisessa on kuitenkin olennaista arvioida ja perustella selkeästi mahdollisen valtuutetun toimivalta sekä sen rajat.

Lapsiasiavaltuutetun viran perustamisen taustalla on ollut lapsen ihmisoikeuksien edistäminen. Lapsiasiavaltuutetun tehtävänä on arvioida ja edistää lapsen oikeuksien toteutumista Suomessa. Työn perustana on YK:n lapsen oikeuksien yleissopimus (SopS 59–60/1991), joka on lakina voimaan saatettu ihmisoikeussopimus. YK:n lapsen oikeuksien komitea on kehottanut jäsenvaltioita perustamaan ns. Pariisin periaatteiden¹ mukaisia kansallisia, riippumattomia ihmisoikeuselimisiä².

¹ Ihmisoikeuksien edistämiseksi ja suojelemiseksi tarkoitettujen kansallisten instituutioiden asemaa koskevat periaatteet (nk. Pariisin periaatteet), yleiskokouksen 20. joulukuuta 1993 hyväksymä päätöslauselma nro 48/134, liite.

² yleiskommentti nro 2 (2002) kansallisten ihmisoikeusinstituutioiden rooli lapsen oikeuksien edistämässä ja suojelussa, CRC/GC/2002/2. http://lapsiasia.fi/wp-content/uploads/2015/03/CRC_GC_2002_2_julkaisu.pdf.

Lapsiasiavaltuutetun työ painottuu tämän ihmisoikeusperustan johdosta ymmärryksen lisäämiseen yhteiskunnassa siitä, että lapsi on itsenäinen oikeuksien haltija, jolla ei kuitenkaan vielä ole vastaavaa puhevaltaa asioissaan kuin täysi-ikäisillä ja täysivaltaisilla henkilöillä. Lapsiasiavaltuutetun työn perustuminen lapsen oikeuksien sopimuksen edistämiseen tuo työlle mandaatin, mitä vanhusiasiavaltuutetun virassa ei tulisi olemaan.

Vanhusiasiavaltuutetun virkaa perustettaessa on ensiarvoisen tärkeää, että viralla on kansallinen ja kansainvälinen mandaatti ja legitimizeetti sekä riippumaton ja itsenäinen asema. Mikäli vanhusiasiavaltuutetun tehtävänä tulisi olemaan ikääntyvän väestön elinolosuhteiden seuraaminen yhteiskunnallisella tasolla esimerkiksi tutkimusten, ikääntyneen väestön ja heidän kanssaan työskentelevien ammattilaisten näkökulmista sekä näiden moninaisten havaintojen raportointi eduskunnalle tai valtioneuvostolle, voisi työ kohdentua ja rajautua kohtuullisen selkeäksi. Päällekkäisyyttä eri toimijoiden ja etenkin alan tutkijoiden, asiantuntijoiden ja etujärjestöjen kanssa tulisi kuitenkin edelleen tarkastella ja välttää.

Riittävät henkilöresurssit

Vanhusiasiavaltuutetun viran hoitamiseen tulee turvata riittävät resurssit, joilla voidaan realistisesti ja luotettavasti turvata viran toimivaltaan sisältyvien tehtävien hoitaminen. Vanhusiasiavaltuutetun toimivallan ja tehtävien suunnitellulla sisällöllä on merkittäviä samankaltaisuuksia lapsiasiavaltuutetun tehtävän sisällön kanssa. Lapsiasiavaltuutetun tehtävä on perustettu Suomessa 15 vuotta sitten, ja tänä aikana kertynyt kokemus työn vaatimista resursseista on perusteltua huomioida perustettavan viran valmistelussa. Jaamme mielellämme tätä kokemusta vanhusiasiavaltuutetun tehtävän resurssien suunnittelua tukeaksemme.

Lapsiasiavaltuutetun tehtävänä on ensiksi vaikuttaa yhteiskunnalliseen päätöksentekoon, kuten lainsäädäntöhankkeisiin. Tämä edellyttää juridista osaamista ja siihen osoitettua erillistä työpanosta. Juridinen argumentaatio pohjautuu tutkimustietoon: Ville Hinkkasen sanoin *”Lainvalmistelijat ja oikeuden soveltajat toimivat aina todellisuutta koskevan tiedon varassa. Lainvalmistelussa kyse on nykytilan kuvauksesta ja vaikutusten arvioinnista. Mikään ratkaisu ei voi olla tietopohjaansa parempi.”* Lapsiasiavaltuutettu tarvitsee juridisen työnsä tueksi paitsi lainoppineen myös tutkijan työpanoksen.

Lapsiasiavaltuutetun toisena tehtävänä on seurata lasten asemaa, mikä edellyttää lapsia koskevan tiedon keräämistä. Myös tähän tarvitaan tutkijaosaamista ja -työvoimaa. Kolmanneksi lapsiasiavaltuutetun keskeisiin ihmisoikeusperusteisiin tehtäviin sisältyy viestintä, ja tämä tullee korostumaan myös vanhusiasiavaltuutetun työssä. Siten viestinnänkin kannalta on huolehdittava riittävistä resursseista. Lapsiasiavaltuutetun kokemus on, että vaikuttamis- ja edistämistyöhön tarvittavat resurssit eivät ole aivan riittävät tälläkään hetkellä (5 htv.).

Lopuksi

Lapsiasiavaltuutettu korostaa, että uuden valtuutetun toimivallan ja tehtäväkuvan kirkastaminen ja suunnittelu ovat olennaisia valtuutetun toiminnan tavoitteiden toteutumiseksi. Vanhusiasiavaltuutetun tehtäväkuvaa suunniteltaessa tavoitteet onkin suhteutettava tarkasti tehtävään allokoituihin resursseihin ja pohdittava, mitä synergiaetuja eri valtuutetut voivat saada toistensa toiminnasta.

Lopuksi onkin todettava, että on ensiarvoisen tärkeää, että perus- ja ihmisoikeustyötä edistävät ja valvovat viranomaiset toimivat yhteistyössä ja ovat tietoisia toistensa tehtävien tavoitteista. Näin voidaan ehkäistä vastakkainasettelua, joka pahimmillaan estää perus- ja ihmisoikeuksia toteutumasta täysimääräisesti.

Jyväskylässä 29.4.2020

Elina Pekkarinen
Lapsiasiavaltuutettu

Jaana Tervo
Lakimies

